

GESCHICHTE DER K. U. K. WEHRMACHT, VI. K. DER ALLERHÖCHSTE OBERBEFEHL. DIE GARDEN

Alphons Freiherr von Wrede kéziratredékeinek felhasználásával,
Georg Zivkovic és Herbert Klima közreműködésével
feldolgozta Peter Broucek

(A Gesellschaft für Österreichische Heereskunde közreműködésével kiadta
a Heeresgeschichtliches Museum, Militaria Austriaca, VI. k. Wien, 1988. 96 o.)

Azok a hadtörténészek, akik a harmincéves háború és az első világháború közti történelmi időszakok történetével foglalkoznak, alaplúnak tekintik és állandóan visszatérően használják azt a többkötetes művet, amelyet egyszerűen csak *Wrede* megnevezéssel emlegetnek. Az erdélyi Kóhalomban 1843-ban született és a felső-ausztriai Waldneunkirchenben 1909-ben váratlanul elhunyt Alphons Freiherr von Wrede cs. és kir. ezredes életműve azonban befejezetlen maradt.

A Geschichte der k. und k. Wehrmacht. Die Regimenter, Korps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des 19. Jahrhunderts című fejlődéstörténeti, hadseregszervezettörténeti összefoglalójának tervezett hatodik kötetét már nem tudta megjelentetni. Miután 1898-ban közreadta az első kötetet a fejlődéstörténeti, hadseregszervezettörténeti bevezetővel és a fennálló gyalogos- és vadászegységek történeti összefoglalójával, valamint a második kötetet a felosztatott, különleges és bérbevett idegen gyalogkötelékek bemutatásával, ezt 1901-ben követte a valamennyi lovasalakulat feldolgozását tartalmazó harmadik kötet. A sorrendiséget megszakítva, 1904-ben az ötödik kötetet jelentette meg, amely a különlegesként kezelt, történelmi katonai háttérvidékbeli, magyar nemesi felkelési, tiroli és vorarlbergi önvédelmi, örökös tartományokbeli Landwehr-szervezettörténetet, valamint a még élő m. kir. honvédséget, cs. kir. Landwehrt és a birodalom két felének népfelkelő intézményét részletezte. 1905-ben még a tűzéri, műszaki, szállítási, egészségügyi és lötenyésztési formációkra vonatkozó negyedik kötet publikálása következett.

Wrede halála miatt a tervezett hatodik kötet a legfelsőbb vezérletről, a vezető szervekről, a katonai közigazgatá-

si hivatalrendszeréről, a katonai kiképző- és kiszolgáló intézményekről, valamint a testőrségekről még nem jelent meg. A neves hadtörténész előd tudományos hagyatékából *Peter Broucek* emelte ki a vonatkozó cédulaanyagot. Miután ezt átgépelletéssel olvashatóvá tette, felismerte, hogy *Georg Zivkovic* és *Herbert Klima* vonatkozó kéziratok előmunkálataival kiegészítve, legalább részben megjelentethető a hiányzó *Wrede*-kötet. A kiadásnak megnyerte a Hadtörténelmi Múzeum igazgatóságát és az Osztrák Hadtudományi Társaság elnökségét, így a *Militaria Austriaca* VI. köteteként végül is 85 évi késéssel követte az előzőeket az utolsó tervezett *Wrede*-kötet egy része.

Ez a szerény külső megjelenésű kötet magyar szempontból is különös figyelmet érdemel. A szerkezet *Wrede* tervezetét követi. Így a legfelsőbb vezérlet működéséről szóló történeti áttekintés vezeti be a következő alfejezeteket, amelyek sorban a főhadsegédek, a katonai kabinetiroda vezetőinek, az Udvari Haditanács elnökeinek és a hadügyminisztereknek 1556—1918 közötti névsorait tartalmazza.

Tanulságos látni, hogy a főhadsegédek közé csupán tábori jelleggel 1792—1794 közt nemes (később ternovai báró) *Stipšićs József* alezredes, valamint 1871—1874 közt verőcei *Pejacsevich Miklós* gróf, vezérlőrnagy került be a Habsburg-birodalom keleti feléből. A katonai kabinetiroda vezetői közt egyáltalán nem volt magyar. A Császári-királyi Udvari Haditanács elnökei közt ugyancsak kivételesen találjuk 1774—1790 közt futaki *Hadik András* gróf, tábornagy, 1796—1801 közt a magyar indigenátust nyert *Tige Ferdinánd* gróf, lovassági tábornok, 1830/31-ben marosnémeti és nádaskai *Gyulai Ignác* gróf, tábornagy nevét. A hadügyminiszterek között a későbbiekben csupán

1849/50-ben rövid időre marosnémeti és nádaskai Gyulai Ferenc gróf, altábornagy és 1850—1853 közt montecretói Csornich Antal báró, altábornagy neve bukkan fel.

A dualizmus korából a kötet a ciszlajtán cs. kir. honvédelmi miniszterekéhez csatlakozóan közli a magyar királyi honvédelmi miniszterek teljes névsorát. Ezt követi a haderő- és hadsereg-főfelügyelők névsora. Ezek közt csupán mutatóban akadt 1905—1908 közt magyar: nemes Galgóczy Antal tábornagy.

A következő rész rendkívül fontos. 1618-tól 1918-ig valamennyi önállóan szervezett hadsereg parancsnokának nevét tartalmazza a császári fősergélén 1618-ban állt Karl Bonaventura de Longueval Graf von Bucquoy tábornagytól az 1918-as utolsó császári és királyi hadseregparancsnokig, kövessházi Kövess Hermann báró, tábornagyig. Megint csak figyelmet érdemel, hogy első magyarként csupán az 1736-os török háborúban tűnik fel a fősergélén magyar: erdódi Pálffy János gróf, tábornagy. Rajta kívül a XVIII. században még két magyar kapott hasonló súlyú szerepet, az 1746-os és 1748-as németalföldi cs. kir. hadsereg élén német-ujvári Batthyány Károly József gróf (később herceg), tábornagy, továbbá az 1762/63-as hadjáratban a szászországi, az 1778/79-es hadjáratban az elbai cs. kir. hadsereg, valamint 1789-ben az oszmánok ellen vonuló cs. kir. fősergélén futaki Hadik András gróf, tábornagy. A francia forradalmi és napóleoni háborúkat vizsgálva, hasonló következtetésekre juthatunk. 1796/97-ben Itáliában borbereki Alvinczy József báró, tábornagy, 1799-ben rövid időre ugyancsak Itáliában, majd 1800-ban ugyancsak néhány hónapra német területeken krajovai és topolyai Kray Pál báró, altábornagy, majd tábornagy, végül 1799/1800-ban szintén Itáliában a magyar indigenátust szerzett Melas Mihály báró, lovassági tábornok kapott hadseregparancsnoki beosztást. A magyarországi felkelő hadsereg élén közismerten 1797-ben, 1801-ben, 1805-ben és 1809-ben József főherceg, az ország nádora állt, miközben ezredesből tábornaggá lépett elő. A XIX. században két kevés sikert aratott magyar került be a főparancsnokok közé, 1857—1859 közt Itáliában marosnémeti és nádaskai Gyulai Ferenc gróf, tábornagy. 1866-ban pedig a poroszok ellen vonuló

északi hadsereg élén a haditetteiért már korábban lovaggá tett Benedek Lajos tábornagy. Az első világháborúban a már említett kövessházi Kövess Hermann báró, tábornagyon kívül fogarasi Tamásy Albert altábornagy, nádasi Tersztyánszky Károly vezérezredes, bojnai Boroevics Szvetozár tábornagy és dentai Rohr Ferenc báró, tábornagy került hadseregparancsnoki beosztásba a birodalom magyar feléből.

Az alacsonyabb szintű vezető beosztások áttekintésével folytatódik a kötet. Így elsőként a főszállásmesteri törzs, illetve a későbbi vezérkar élén állók felsorolása következik. Ezen intézmény élére fennállása százhatvan éve alatt szintén csak mutatóba került magyar. E kevés kiváló hazai hadvezér közé tartozott 1760—1763 közt almási és gödrei Siskovics József báró, altábornagy, 1801—1805 közt dukafalvi és kucsini Duka Péter báró, altábornagy, 1860—1864 közt Benedek Lajos lovag, tábornagy. A helyettesek közé sem több magyar került be, csupán 1853—1859 közt alsószopori Nagy László báró, altábornagy és 1887—1891 közt nemes Galgóczy Antal altábornagy.

Az összeállítás következő egysége a különböző testőrsegek legfőbb parancsnokaként is ténykedő legfőbb udvarmesterek névsorát és hivatalbeli ténykedésének idejét tartalmazza. Az udvari arisztokraták 1537 óta ismert emesorába még véletlenül sem került be magyar. Csupán az egyes testőrsegek élén állt időnként egy-egy magyar is. Így 1699—1701 közt a darabontestőrség, majd 1701—1705 közt a belső uralkodói testőrség kapitánya volt erdódi Pálffy Miklós gróf, tábornagy. Nagyon tanulságos a többi testőralakulat közt tárgyalt magyar királyi testőrség 1760—1918 közti előjáróit tartalmazó névjegyzék tanulmányozása is. Ez is tanúsítja, mennyi katonát adott a galántai Esterházy hercegcsalád, az erdódi Pálffy grófcsalád, továbbá jól reprezentálja a többi katonáskodó magyarországi arisztokratadinasztát is. Egyébként a többi testőrségi névjegyzék ugyancsak egyértelmű képet ad az egyes királyságok és örökös tartományok arisztokráciájából rendszeresen katonákat kiállító családokról. Ezek felvillantásától is eltekintve, az érdemel még kiemlést, hogy az 1849-ben felállított cs. kir. (később cs. és kir.) lovas testőrszadron tisztikarába mindvégig bekerültek magyarországiak is. Végül meg kell em-

líteni hogy a csupán 1904-ben felállított és a közvélemény részéről alig ismert magyar krályi darabonttestőrség kapitányainak és helyettes kapitányainak a névsorát is tartalmazza a teljessegre törekvő kötet.

Összefoglalóan elmondható: Csak a legteljesebb elismerés hangján üdvözölheti a magyar kutató az osztrák Habsburgok birodalmának hadszervezetére vonatkozóan az összefoglaló áttekintésből mindeddig fájdalmasan hiányolt kötetet. Wrede évszázaddal ezelőtti vállalkozása Peter Broucek közreműködésével méltó befejezést nyert. Amit a

legfelsőbb vezérletről, a vezető szervekről, legfelsőbb irányító parancsnokságokról történelmi, szervezeti és személyi területen tudományos feltárás alapján tudni lehet, mindazt tartalmazza ez az új kötet. Csak remélheti minden e korszakokkal foglalkozó hadtörténész, hogy az Osztrák Hadilevéltárban folyó további feltáró és feldolgozó munka elvezethet a még hiányzó további összefoglalásokhoz, a katonai hivatalrendszerre, közigazgatásra, kiképző- és kiszolgáló-intézményrendszerre vonatkozó adatok publikálásához.

Zachar József

JÓZSA GYÖRGY GÁBOR

FERENC JÓZSEF ZÁSzlAI ALATT 1849—1914

(Corvina Kiadó, Budapest, 1990. 139 o.)

Nem a disztíngvált Leopold Berchtold gróf követte el a legvézesebb hibát az Osztrák—Magyar Monarchia történetében, amikor manikűrözött ujjaival aláírta a hadüzenetet. Pedig 1914 júliusában még el sem tudta képzelni, hogy egy egészen más háborút kap, mint amilyent választott. Ferenc József megismételt vaskos tévedése sem kizárólagos oka a dunai birodalom bukásának, bár Szerbia éppúgy csapdává vált, mint ötvenöt évvel korábban Piemont: 1914-ben sem sikerült a nemzetiségi mozgalmak egyikét a határmenti kis testvérállam meghódításával felszámolni. Az öreg uralkodó hatalmi illúziói kísértetiesen emlékeztettek a fiataléra, s ez megfordítva is igaz volt, hiszen fél évszázad alatt a világ óriását változott, míg a birodalom első embere, és a társadalmi hierarchia csúcsát jelentő család tagjai alig. „A világvége kísérleti állomása — riogatta a tanulni képtelen Habsburgokat Karl Kraus, a századforduló gonosz kedvű tárcaírója —. Sehöl a földön nem lehet olyan vidáman és látványosan átélni az apokalipszist, mint Ausztriában.” Ezt az összeomlás felé menetelő, a fegyverek mindenhatóságával és a Ringstrasse-korszak hazug

historizmusával kérkedő, de a tömegnyomortól, a nacionalizmustól és antiszemitizmustól fuldokló birodalmat az 1815-től, vagy inkább 1792-től szinte változatlan ancien régime intellektuális és morális sötétsége, a forradalmak leverését követő, engesztelhetetlen gyűlölet és a nemzetiségi alattvalók évszázados provokálása belülről bomlasztotta fel, mielőtt a szétverés nagy művét az első világháború kívülről befejezte volna.

Addig azonban a pretoriánus gárda-ként szolgáló, korrupt és hanyag hivatalnoki kar, a trón és az oltár közötti szövetségre ügyelő klérus, a liberális jelszavakkal és a centralizmus korbácsával irányító, az arisztokráciának lekötelezett két parlament, legfőképpen azonban az inkább híres, mint hatékony császári és királyi hadsereg tartotta össze a dinasztia nevével szinte szinonimaként emlegetett dunai birodalmat. Eppen az utóbbi támasz jellemzőit vette szemügyre a Magyar Nemzet kíváncsi újságírója, hogy a laptól búcsúzva legalább olyan tarka könyvet hagyjon emlékebe, mint amilyen tarka volt a „Ferenc József zászlai alatt” parádézó, s az elképesztő tűzerejű védel-